

G. Héri Vera:

Az 1891-es temesvári kiállítás és érmei

Magyarországon 1891-ben 18 gazdasági kiállítás volt. Ebben az időben kiállításnak nevezték a fél falura kiterjedő nagyobb szabású vásárt is és a hosszú előkészítést igénylő egész országra kiterjedő „tárlat”-ot is. A kiállítások túlburjánzásának lehetünk tanúi a század végének gazdasági életét vizsgálva.

A kiállítást az árutermelés hozta létre. „A kiállító, mint termelő vagy iparúzó cikkeinek keletet keres, melyet soha nem találhat föl olyan nagy mértékben, mint a kiállításokon.”¹ Meg kell találni a legalkalmasabb helyet, ahol sok ember fordul meg, vonzóvá kell tenni az árut, hogy a nézőből vásárló legyen, gondoskodni kellett a néző kényelméről, és végül, hogy a kiállító rögtön és közvetlenül érdekelve legyen a versengést is felébresszék, a legjobb darabokat díjazni kell. A kiállítás nyilván a vásárok intézményéből fejlődött ki, abból a gondolatból, hogy az egy tömegben levő áru és a válogatás lehetősége inkább vásárlásra ösztönöz, mint ha a nézőnek többször kellene próbálkoznia és az áru után járni. Míg azonban a vásár lényege mindig a közvetlen és azonnali vétel, addig a kiállítás részben felhívás is a leendő vevőhöz, de egyszersmind egy adott gazdasági állapot kifejezője is.

Ezért feltehetően túlzott Gellérinek az a véleménye, hogy az első kiállítás Nürnbergben lett volna, 1569-ben.² Úgy véli, hogy a kiállítás intézménye a céhektől indul ki, a remek készítése és közszemlére helyezése az első lépés a kiállítás létrejöttéhez. Úgy gondolom, a céhszervezet célja nem a többtermelés, nem a versengés és nem a túlkinálat kinyilvánítása, éppen ellenkezőleg, célja az elzárkózás, a termelési technika azonos szinten való tartása és a drágán való termelés biztosítása. Inkább közel állnak a mai értelemben vett kiállításokhoz azok, amelyeket Máday említ mint elsőket: „1756-

ban Londonban és 1798-ban Párizsban kisebb jutalomosztással egybekötött iparkiállítást tartottak.”³ Bár Máday nagyon szűkszavúan értékeli ezeket, de mindenesetre magukon viselik a par excellence kiállítások néhány jegyét, nevezetesen, hogy a kínálat kényszerítette a kiállítót, hogy piac után kutasson, és a jutalomosztás. Ettől kezdve a kiállítás egyfajta megoldás lesz a piackutatásra és az adott gazdasági helyzet felmérésére. Hogy mennyire függ az árutermeléstől, a kínálatnövekedéstől azt mutatja az is, hogy az első kiállítások iparkiállítások voltak, s hogy Anglia és Franciaország után jutott el — néhány év késéssel — Antwerpenbe (1806), Moszkvába (1825) és 1842-ben Pestre.

Nálunk a jelenség voltaképpen kezdete az OMGE ősenek, az Állattenyésztő Társulatnak szervezésében egy „Állatmutatás” volt 1830-ban. Mint a neve is mutatja, nagyjából az állatok elővezetése volt, mint bármelyik vásáron. Az 1842-es, már tényleges kiállítást az újonnan (1841-ben) megalakult „Honi Iparegyesület” hozta létre, szervezője Kossuth volt s a helyszíne Pest. Ezt a „Műtárlatot” első sorban nem gazdasági, hanem politikai célok hívták életre: megismerni ezen a tárlaton keresztül Magyarország gazdasági helyzetét, hogy okulva belőle olyan módon fejleszthessék a gazdaságot, első sorban az ipart, hogy a gazdasági önállóság elnyerése után a politikai önállóság ne lehessen kérdéses. Ettől az időtől az iparkiállításokat az Iparegylet, majd a megszervezendő iparkamarák, a mezőgazdasági jellegűeket pedig az OMGE és a később fokozatosan létrejövő megyei gazdasági egyletek szervezték. A szabadságharc előtt 1830. és 1847. között, kb. 23—24 nagyobb jelentőségű kiállítás zajlott le, ebben természetesen nincsenek benne azok a jelentéktelen megmozdulások, amelyek mint állatmutatás vonultak be a gazdaságtörténetbe.

1847. után a társadalmi haladásért vívott küzdelem leplezetlenül politikai térre tevődött át. 1847-ben már csak két kiállításról találtam adatot, Sopronban és Nagyszebenben tartottak „ipartárlatot”.

Az önkényuralom idejének első éveiben sem a gazdasági, sem a pszichológiai tényezők nem voltak elégségesek a tárlatok rendezéséhez. Legkorábban egy kolozsvári kiállításról van adat, 1852-ben rendezte közösen a kolozsvári iparkamara és a kolozsvári gazdasági egylet. Hamarosan utána Pesten szerveztek egy nagyobb szabású, általános gazdasági kiállítást, hasonló jellegűt Kolozsváron és egy kisebbet Brassóban, kizárólag helybeli iparosok részvételével. 1857-ben ismét általános gazdasági kiállítást rendeztek Pesten, Kolozsváron és Kassán. Az önkényuralom szigora megnehezítette a magyar társadalom politikai életének megélénkülését, és ismét a

gazdaság álarcában kezdődött meg a politikai szervezkedés. Az ötvenes évek vége a megyei gazdasági egyletek megalakulásának kora. Az egyletek hivatalos keretet teremtettek a társadalmi érintkezéshez, mivel pedig alapvető és fő célkitűzésükhöz, a mezőgazdaság modernizálásához sem a politikai, sem az anyagi feltételek nem voltak meg, ezért legális tevékenységük a kiállítások rendezésében merült ki. 1865-ben, a Béccsel való kiegyezés felé haladva, némileg békülékenyebb légkörben rendezhetett az Iparegylet egy kiállítást, amelyet Ferenc József is meglátogatott. A kiegyezés előtt megismétlődik a szabadságharc előtti jelenség, a politikai küzdelem, mely eddig gazdasági keretek között folyt, 1866–67-ben világosan és közvetlenül politikaivá vált és az egész ország lélegzet-visszafojtva figyelte, létrejön-e a megegyezés. 1867-ben mindössze Nógrád megye, Bars megye és Pozsony rendez kiállítást, 1868-ban is csak Esztergom-vidék, Küküllő megye, Debrecen, Heves megye, Zemplén megye, Békés megye és a Felső-Tisza vidék vállalkozik tárlatrendezésre, pedig az 1868-as év a nagy gazdasági vállalkozások megindulásának éve.

1869-től a gazdasági élet megélénkülésével a tárlatrendezés is új lendületet vesz. Csak a megyei gazdasági egyletek rendezésében létrejött kiállítások száma 18, 1872-ben 26, 1883-ban pedig 43. A kiállítások szinte az első perctől kezdve szakosodva jelentek meg. A terménykiállításokat többnyire őszi elején, állatkiállításokat és ezzel együtt esetleges előforduló ekeversenyeket vagy géptárlatokat általában májusban, a tej-, tejtermék-, dohány-, gyümölcs-zöldség- vagy virágkiállításokat is többnyire ősszel szervezték. Évről évre visszatérő program az „állatdíjazás”, ahol kizárólag pénzt (5 vagy 10 frankos aranyakat) osztottak és a díjazottak a „szegényebb osztályokból” kerültek ki, hogy kedvet csináljanak számukra az eléggé költséges és lassan megtérülő állattartáshoz és tenyésztéshez. Átlag 3–4 évenként egy nagyobb szabású országos, és minden gazdasági ágra kiterjedő kiállítást nyitnak meg. Az ilyen jellegű tárlatok létrejöttének menete általában a következő volt: A megye területén működő gazdasági egylet közgyűlésen elhatározza a kiállítás rendezését. Az illetékes kereskedelmi és iparkamarával felvesziki a kapcsolatot. A megyei G. E. elnöke (aki rendszerint a főispán is egyúttal) értesíti a FIK-et a tervről s egyszersmind „kegyes támogatást” is kér. Az engedélyt és a támogatást néhány ezer forint formájában megkapják. Ekkor létrejön a kiállítás végrehajtó bizottsága, amely többnyire egy elnökből (aki rendszerint a G. E. elnöke is), egy al-elnökből, egy titkárból, egy jegyzőből és egy pénztárosból áll. A bizottság felhívással fordul a többi G. E.-hez és iparkamarához, hogy vegyenek részt a kiállításon. Közlik a jelentkezési határidőt (ame-

lyet legalább egyszer meghosszabbítanak), a csoportokat, amelyekben részt lehet venni, valamint a tárgyak beküldési határidejét. A kiállításnak megnyernek egy védnököt, aki energiájával, szaktudásával és több száz forinttal járul hozzá a tárlat sikeréhez. A kiállítást ünnepélyes külsőségek között nyitják meg, rövid idő alatt létrejönnek a „juryk”, annyi, ahány csoportra oszlik a kiállítás tematikája. Odaítélik az érmeket, amelyeket szintén a FIK szokott finanszírozni. A kiállítás berekesztése után elszámolják a költségeket, jelentik a FIK-nek és a nyertesek az érmeket körülbelül fél év múlva megkapják. Ekkor jogot nyernek arra, hogy levélpapírjaikon az érem képét feltüntessék, vagy hirdetésekben felsorolhassák.

A kiegyezés utáni országos kiállítások 1872-ben Kecskeméten, 1876-ban Szegeden, 1879-ben Székesfehérváron, 1885-ben Budapesten, 1888-ban Pécsen, 1890-ben Aradon, 1891-ben Temesváron, 1896-ban a millenniumi Budapesten és ezután hosszú idő múlva, 1907-ben újból Pécsen zajlottak le.

— . —

Több szempontból érdekes az 1891-es temesvári kiállítás. Maga a város az ország egyik legdélibb vidékének központja. A 90-es évektől gazdaságilag dinamikusan fejlődik. A Megyei Monográfiák c. sorozatban a Temesvárról szóló rész szerzője, Lendvai Jenő — némi túlzással — „a magyar Manchester”-nek tartja és a Balkán felé való gazdasági expanzióban látja biztosítottnak a város fejlődését. Fejlett vasiparral, gépgyártással, fa-, papíriparral és élelmiszeriparral rendelkezik, külföldi tőkebefektetéssel épült egy cipőgyár. Nemzetiségek lakta vidék, mely szinte tüntet magyarságával. Állandó vetélkedés folyik Arad és Temesvár között, és az Aradon tartott 1890-es kiállítás nagyban hozzájárult ahhoz, hogy hosszú tervezgetés és folytonos halasztás után végre létrehozzák Temesváron is a kiállítást, melynek szervezése első percétől kezdve egyik fő szempontja az aradi túlszárnyalása volt. Végül: a kiállításon nyolcféle, s az időszakos kiállítási díjakkal együtt tizenháromféle díjat osztottak, így a kiállítóknak több mint 50%-a kapott valamilyen díjat, ami természetesen csökkenti azok értékét. Ilyen sokféle díjat egyetlen más magyar kiállításon nem osztottak.

A kiállítás 1890. április 30-án határozottatott el, amikor a temesvári Kereskedelmi Kamara közgyűlést tartott. Erről a közgyűlésről felszólítást intéztek a Temes megyei, Torontál megyei és Krassó-Szörény megyei Gazdasági Egyletekhez, valamint Temesvár és Pancsova városokhoz a csatlakozásra és anyagi támogatásra.⁴ „A temesvári kiállítás helyéül a gyárvárosi kapu és a Béga folyó közötti területet választották...” közli a Torontál megyei G. E. Ért. 1890.

novemberi száma, és hozzáteszi: „... a kiállítás szervezése jó kezekben van, amelyek a közérdeklődést képesek felkelteni”. A nyitás ideje 1891. VII. 19., zárását IX. 13-ra tervezik, jelentkezési határidő 1891. II. 24., a tárgyak beküldési határideje VI. 10. és 20. között.⁵

A kiállítás költségeiben legnagyobb tétel az építkezés. Ennek végösszegét 40 000 forintban állapították meg. 6834 m² területet kívántak beépíteni. A tervezett összes költségek 65 000 forintra rúgtak volna. A kezdőtőke a kereskedelmi kamara által felajánlott 5000 forintból Temesvár város 5000 forintjából és a Baross kereskedelmi miniszter által adományozott 5000 forintból tevődött össze. Temes vármegye „különböző alapokból 2000 forintot szavazott meg a kiállítás támogatására.”⁶

„A főváros pénzügyi bizottsága 700 forintot szavazott meg a kiállítás költségeire... . különböző személyektől is érkeztek adományok:

Dessewffy csanádi püspök: 500 ft,
Temesvári Takarékpénztár: 1000 ft,
Derera Izrael: 300 ft,
Deutsch testvérektől: 100 ft,
Fehértemplom várostól: 800 ft,
Vinga községtől: 300 ft.”⁷

Detta községtől: 200 ft, és a „... kiállítás mezőgazdasági csoportja részére gazdasági és állattenyésztési díjak kitűzésére 400 ft szavaztatott meg...” a Temes megyei G. E. által.⁸

Bevételt jelentett még a térdíjakból származó összeg, amit négyzetméterenként 4 ft-ban állapítottak meg. A jelentkező űrlapot töltött ki, amelyben megjelölte mekkora területen kíván kiállítani, s ennek a területnek megfelelő térdíj felét a jelentkezési lappal együtt elküldte a kiállítás Végrehajtó Bizottságának.

A legnagyobb bevételt azonban a sorsjegy kibocsátása jelentette. Wekerle pénzügyminiszter engedélyezte 50 000 db 50 krajcáros sorsjegy kibocsátását azzal a feltétellel, ha a nyeremények kizárólag kiállításon szereplő tárgyak közül kerülnek ki.⁹ A kiállítási bizottság természetesen elfogadta a feltételt, az összes nyeremény 7000 forintot tett ki, ebből a főnyeremény 1500 forint.

A kiállítás felelőse, vezetője a kiállítás Végrehajtó Bizottsága volt. Ennek tagjai Molnár Viktor főispán, Deschán Achill alispán, br. Ambrózy Béla, a Temes megyei G. E. elnöke és Strasser Albert, a temesvári kereskedelmi kamara titkára.

A társadalmi érintkezés külső formái, a különböző szalak főképpen Deschán Achill kezében futottak össze, a Földművelésügyi és a Kereskedelemügyi Minisztériummal való levelezést is javarészt ő bonyolította le. A konkrét szervezési munkák; lapszerkesztés, gaz-

dasági ügyek, jelentkezések számbavétele, később a látogatók elszállásolása Strasser feladata volt.

A sajtó napról napra követte az építkezések alakulását, 1891. március 14-től pedig Temesvári Kiállítási Közlemények címmel időszakos lapot indítottak (szerk.: Strasser), amely szintén hírt adott hivatalos és nem hivatalos eseményekről. A kiállításra elkészült egy iparcsarnok. „... mely impozans épület (5294 m² alapter.) négy oldalszárnya, négy keresztoszárnya van, s közepén egy 50 m átmérőjű rotunda”. Továbbá építenek egy kocsiszínt, ideiglenes kiállítások számára egy pavilont, gazdasági épületeket és „tanácskozási terme- ket”. Külön pavilonja lesz az Osztrák-Magyar Államvasút Társaság- nak, mely „fából készül, de kőmodorban”, ezenkívül külön pavilonja lesz Torontálnak, Vingának, Fehértemplomnak és Bosznia-Hercegovi- nának.¹⁰ Ezek voltak az elképzelések. A terveket részben Reitter, részben Gotthilf készítette, a kivitelező szinte teljes egészében a temesvári Gotthilf volt. A kiállítás épületei végül a következő módon helyezkednek el: „A várból kivezető úttal szemben van a díszes nagykapu, ettől jobbra esik a négyszögletes iparcsarnok, melyben a bécsi világkiállítási rotundát utánozták a temesváriak. A rotunda előtti téren 3 oldalról veszik körül az épületek, balról az igazgatósági épület, kupolás fedéllel, túl rajta egy csillag alakú épület az idő- szakos kiállítások számára, a bejárattal szemben vendéglő, azon túl a surányi cukorgyár pavilonja, az iparcsarnok mögött pedig nyitott gépszínek. Hátulról az erdőszpavilon, Torontál, Német-Bogsán, Vinga városok, a székelyház, a vasipari pavilon, a kocsi-pavilon, és leghátul a magyar csárda épülete áll. A bejárat oldalán az Országos Magyar Államvasút Társaság uradalmának pazar díszű pavilonja emelkedik.”¹¹

A Délvidék sajtója — ahogy közeledik a megnyitás ideje — egyre mámorosabb hangon méltatja az építkezéseket, majd a kiállítást, később Temesvárt, ...” az egész kontinensen első volt, mely behozta az utcákra és közterekre a villamosvilágítást.”¹²

„Temesvárnak eddig minden sikerült. Kellott neki királyi tábla, megkapta, óhajtotta őfelsége magas látogatását, megvan a királyi ígéret, akarta a városkapukat eltávolítani, megtörtént”,¹³ és végül „... a mi kiállításunknak nemcsak szépségével kell, hogy meglepje a látogatókat, hanem azzal is, hogy teljesen kész a meg- nyitás napján.” (Eszerint a magyar kiállításoknak nem lehetett erénye a pontos megnyitás, vagy a teljes felkészülés.)

Feltehetően mégsem lehetett teljesen késznek tartani a ki- állítást, mert a megnyitás után néhány nappal nagy zivatar volt és a pavilonokba becsurgott az eső, de ez nem baj, „... mert ez Pesten is így történt...” (ti. az 1885. ált. kiállításon) sőt ezalatt „... dol- goztak a befejezetlenül maradt bútorkiállítás rendezésén”.¹⁴

Már a kiállítás megnyitásának napján is be kellett vallani az újságíróknak: „Ritka kiállítás az amelynek megnyitását nem kell elhalasztani. A meink elkészült időre, igaz ugyan, hogy van még a kiállításon elég rendezni való, de ez mind jelentéktelenebb dolog.”¹⁵

A kiállítást VII. 19-én délben nyitották meg, Baross kereskedelemügyi miniszter, a kiállítás védnöke mondott megnyitó beszédet. Baross érdemei közismertek, a kiállítás iránti érdeklődése viszont nem csupán iparpártoló politikájának eredménye volt. Mint megnyitó beszédében kijelentette: „... ezen kiállításnak nemcsak közgazdasági, hanem egyúttal politikai jelentősége van, ... hogy Temesvár az utóbbi időben mily nagy szolgálatot tett a magyarosodás ügyének, ... azt tudja mindenki.”¹⁶ A „Délvidék bástyája” szerepet ezúttal nem a török ellen, hanem a magyar földön élő nemzetiségek ellen töltötte be. A megnyitón jelen voltak az Egyetértés, a Magyar Hírlap, a Pesti Hírlap, a Nemzet, az Aradi Közlöny, az Arad és Vidéke és az Alföld képviselői, továbbá a megye, a város vezetői, a megyei G. E. és a Kereskedelmi Kamara tisztikara és azok a látogatók, akik megvették a megnyitásra külön kiadott 6 forintos belépőjegyet. Az üdvözlések után megtekintették a kiállítást, majd „lakoma” következett. (Baross még aznap este visszautazott Pestre.)

A temesvári kiállítás valóban jelentős volt. Csaknem minden eddiginél nagyobb számú kiállítóval dicsekedhetett. Kecskeméten 1872-ben: 575, Szegeden 1876-ban 2227, Székesfehérváron 1879-ben 3275, Pécsen 1888-ban 1035, Aradon 1890-ben 1500, 1891-ben Temesváron pedig 3000 kiállító volt. A kétnyelvű, magyar—német Temesvári Kiállítási Közlemények a kiállítók neveit is felsorolja. És, bár Temesvár büszke volt az iparára, a legtöbb kiállító a mezőgazdasági csoportba tartozott: 182, ezen kívül az élelmiszerek, italok csoportjába: 124.¹⁷ Tehát a kiállítóknak 10⁰/₀-a kifejezetten mezőgazdasági jellegű tárgyakkal szerepel. Ez tulajdonképpen nem volna rossz eredmény akkor, ha nem lett volna ezen kívül számátalan csoport, amelyik szintén mezőgazdasági tárgyakat foglal magába, és nem lett volna a székely kézműipari pavilon, ahol csaknem kizárólag kézi szőttesek és fafaragások voltak. Ez némileg rávilágít az erdélyi ipar meglehetősen elmaradott helyzetére. A sajtó rendszeresen hírt ad a látogatottságról, leírja az egyes pavilonokat, közli az időszakos kiállítások időpontjait, amelyek több változáson mentek keresztül, míg végül a király látogatásának időpontja eldőntötte a kérdést. A Temesvári Kiállítási Közlemények VIII. 8. száma közli, hogy a kiállítás nagybizottsága aug. 12-én gyűlést tart, „melyen a bíráló bizottsági szabályzatot tárgyalják meg” s ebben a számban közlik, „már biztos, hogy őfelsége szeptember 17-én érkezik”. Közben meglátogatta a kiállítást Bethlen földművelési minisz-

ter is VIII. 15-én. A pontos idő birtokában megkezdődtek az előkészületek a király fogadására. Tribünök épültek, tatarozták a házakat azon az útvonalon, ahol a király elhalad, és a csanádi püspök rezidenciája előtt újra kövezték az utat. A látogatás napján „... az egyletek zászlaikkal vonultak fel, ... 1000 iparos áll sorfalat, ehhez jön még 2000 nemzeti viseletbe öltözött lovas felvonulása és az iskolás fiúk és a tűzoltók menete.”¹⁸

A DK. IX. 16-án halvány lila borítóval, bibliapapíron jelenik meg. „A legelső magyar ember: a király...” fogadásának öröme több üdvözlő vereszet jelenik meg a lapban, — teljes mértékben megelégedkezve még arról az elég friss eseményről is, hogy 1890-ben leplezték le a 13 aradi vértanú szobrát Aradon — és felsorolja az összes Habsburg uralkodó jelszavait I. Rudolftól Ferenc Józsefig. A legnagyobb örömet viszont az jelenti a szerkesztőnek, hogy míg Prágában és Zágrábban, az ott rendezett kiállítások zajos, monarchiaellenes „pánszláv tüntetésekké fajultak, addig a délvidéki lakosság magyar hazafisága ragyogó tisztaságában állott itt és nyilatkozott tetteiben, munkában.”¹⁹

XI. 17-én ismét felsorakoztak a megye és város vezetői, elhangzottak az üdvözlő beszédek, s őfelsége minden pavilonnak szentelt 5 percet és két-két mondatot. Utána hosszadalmas ebéd, 13 fogással többek között az egyik: „Supreme de boularde aux truffes Davidoff” Őfelsége ebéd után eltávozott a városból.

A királyi látogatás után már csak a zsűrizés munkája volt hátra. A kiállítók 17 „csoportban” állíthattak ki:

1. mezőgazdaság,
2. bányászat,
3. erdészet,
4. vegyészet,
5. élelmiszer,
6. bőripar,
7. szabóipar,
8. szövés-fonás,
9. kárpitosipar,
10. lakatos, késes,
11. könyvészet, sokszorosítás,
12. női kézimunka,
13. oktatási tárgyak,
14. gép- és szerszámipar,
15. járműkészítés,
16. régészet,
17. egészségügy.

A csoportok felölelik a gazdasági élet csaknem minden ágát, de a kiállítók egyáltalában nem oszlottak meg egyenletesen az egyes csoportok között. Mint feljebb említettem, a mezőgazdasági ágban több mint 300 kiállító jelentkezett, a bútoriparban 129,²⁰ a fémiparban 97,²¹ a vegyészeti iparban pedig 50.²²

A kiállítók között találunk olyan ismert régi kiállítókat, mint a Klassohn cég (fém sokszorosító), amely 1872. óta szerepel kiállításokon, vagy a magkereskedő Mauthner, aki 1875. óta rendszeresen résztvevője a magyar és külföldi kiállításoknak, a nagybirtokos Csekonics, a disznóvénykereskedő Mühle, a gépgyártó Ganz és Kühne. Ezenkívül számos külföldi cég: Clayton és Shuttleworth (budapesti fiókja), R. Sach (Lipce), J. Friedländer (Bécs), Hümpfner (Frankfurt), W. Burmeister (Bonn), stb., stb.

Természetes, hogy egy kiállításnak előnyére szolgál, sőt az ország gazdasági fejlettségét, kiterjedt kapcsolatait dokumentálja, ha „nagy nevek” jelennek meg. De az is természetes, hogy éppen emiatt nem kerülhette el a temesvári kiállítás a magyar kiállítások örök problémáját, hogy tudniillik a kisgazda, kisiparos, mint potenciális kiállító közömbös a kiállítások iránt. Úgy érzi — teljes joggal —, hogy a nagybirtokossal vagy nagyiparossal sem mennyiségben, sem minőségben versenyezni nem tud. Költségei gazdaságához és várható jutalmazásához képest pedig túl nagyok, semhogy kirándulni, vagy esetleg tanulmányútként megengedhetné magának. Míg a nagyobb cégek hirdetéseikben felsorolják a kiállításokon nyert érmeiket és okleveleket, hogy a vevőket ezzel is meggyőzzék áruik kiválóságáról, addig a kisgazdának piaci gondjaira nem megoldás az érem vagy oklevél. A vevő nem közvetlenül tőle vásárol, hanem a közvetítőtől. Természetesen nem lehet egyenrangú társa Csekonicsnak, akinek 48 ezer holdja van Zsombolyán, módja van kísérletezni, nyilvánvaló, hogy ő viszi el a díszoklevelet, a kisgazdának pedig az összehasonlítás révén keletkezett kellemetlen élmény marad. Az is igaz viszont, hogy a társadalom egy rétegét (főleg a vidéki lakosságot) csak a kisiparos viszonylag olcsó áruival, egyszerűbb kivitelben készülő cikkeivel elégíti ki, de ismét felmerülnek a kiállítás költségei, a térdíj, a biztosítás, a szállítás, esetleges néhány napi ott-tartózkodás, visszaszállítás, rongálódás, és ez többnyire visszarettenti a kisárutermelőt.

Kétségtelen, hogy a kisiparosoknak és kisgazdának szóló biztató szándék is felmerült a kiállítási díjak szokatlanul sok formában és számban való odaitélésekor. Mint említettem, 13-féle díjat osztottak ki a zsürik, melyek aug. 27-én alakultak meg. A 17 csoportnak megfelelően 17 zsüri jött létre. A szabályzat szerint egy zsüri 8 tagból áll, legkevesebb három tagnak kell jelen lenni ahhoz,

hogy bíraskodását a tárgyak felett elfogadják. A tárgyak odaítélésénél a következő szempontok érvényesültek:

- a) az alkalmazott eljárás újszerűsége,
- b) az alkalmazott anyag és eljárás újszerűsége,
- c) a munka tökéletessége,
- d) a készítési eljárás tökéletessége,
- e) a termelés kiterjedtsége,
- f) az aránylagos olcsóság,
- g) a jó ízlés, alak, díszítés,
- h) a haladás.

Mind a nagy kiállításon, mind az időszakosakon a díszoklevél volt az elérhető legmagasabb kitüntetés. Mint a neve is mutatja, oklevél, melyen feltüntették a díjazott nevét és a felsorolt 8 közül azt a szempontot, amelyikkel kiérdemelte a díjat, ezen kívül még elismerő és közreműködői okleveleket osztottak. A nagy díszoklevél után következő legmagasabb díj az „állami ezüst” és az „állami bronz” érem volt.

Állami érmeket gazdasági tevékenységért 1871. óta osztottak. Mégpedig „A mezőgazdaság terén szerzett érdem elismerése”, „Jeles dohánytermelés elismerése”, „Az állattenyésztés terén szerzett érdem elismerése”, „A mezőgazdasági ipar terén szerzett érdem elismerése” stb. Ezek előlapján Ferenc József portréja látható, köriratban: FERENC JÓZSEF I. K. AUSZTRIAI CSÁSZÁR ÉS MAGYARORSZÁG APOSTOLI KIRÁLYA, Hátoldalán vagy a tartományokkal ábrázolt középcímer, vagy a kiscímer látható. Köriratban az előbb felsorolt érdemek közül valamelyik. Ez szolgálhatott mintául az aradi kiállítás állami érmeihez, és az 1885. évi budapesti általános kiállítás díjérme hátlapjának címer nélküli megoldása, ahol koszorúba foglalt kartus tünteti fel a kiállítás helyét és évét. A temesvári kiállítás bizottsága semmiben sem akarván elmaradni az aradiaktól, levelet intézett Baross kereskedelmi miniszterhez 1891. V. 5-én, ebben jelzik, hogy „...mind Aradon is történt, bizonyos számú állami I. és II. osztályú érmeiket” szeretnének kiosztani, és mivel Arad a maga 1400 kiállítójának jutalmazására kapott 50 ezüstöt és 70 bronzot, ezért ők a 3000 kiállítójuk díjazására kérnének 100 ezüstöt és 100 bronzot.²⁴

A választfogalmazványon a számvetés: az 1890-ben Aradra küldött érme értéke 565 ft volt. Baross a Temesvárnak adományozott 5000 forinton kívül még 500 forintot irányzott elő érmekre. Ha küld Temesvárnak 50 ezüstöt és 100 bronzot, akkor fizet érte 610 forintot, ennyivel még túllépheti az előirányzott összeget. S egyben azt is javasolja, hogy külalakra pontos mása legyen az aradinak. Baross

nyilván azonnal megrendelhetette a körmöci pénzverőnél az érmekezt, mert 1891. VII. 14-én Giller (Münzwardein I.) aláírásával levélben értesítik Barosszt, hogy néhány napon belül megkapja az egész megrendelt éremmennyiséget. Egy hét múlva valóban megérkezik az 50 ezüst és a 70 bronz. Az érem képe:

E: Ferenc József portréja jobbra, körben FERENC JÓZSEF AUSZTRIAI CSÁSZÁR ÉS MAGYARORSZÁG APOSTOLI KIRÁLYA; vállánál: TAUTENHAYN szignó.

H: babérkoszorú, középen kartus, benne két sorban: AZ IPAR TERÉN SZERZETT / ÉRDEM ELŐSMERÉSÉÜL, fölötté félkörben: ÁLLAMI JUTALOM, a kartus alatt: TEMESVÁR/1891., a szelvényben KB jegy. Az előlap tehát Tautenhayn, a hátlap Gerl, körmöcbányai II. vésnök és Mayer Elek I. vésnök munkája. Átmérője: 47 mm, súlya: 66,6 gr,²⁵ ezüst. A bronzérem képe ugyanilyen, de átmérője 63 mm.

A számla:

Ezüstérmek: anyag és munkadíj:	339 ft,
két hátlap, verőtő:	120 ft,
bronzérmek: anyaggal és munkadíjjal:	105 ft,
összesen:	564 ft. ²⁶

(Ezek szerint Baross némi gondolkodás után úgy döntött, hogy nem lépi át 100 forinttal a saját maga megszabta keretet. Egyelőre.) Mert Deschán alispán újfent kéréssel fordul Barosshoz: 1891. X. 21-én kelt levelében írja: „... a temesvári kiállítás annyira várakozóson felül és fényesen sikerült, ... hogy a bíráló bizottság a legszigorúbb eljárás mellett is kénytelen volt a Nagyméltóságod által adományozott ezüstérmet nagyobb számban odaítélni, mint ahány Nagyméltóságod kegyességéből rendelkezésünkre áll.” És még húsz darab állami ezüstérmet kér. Baross az ismert adatok birtokában megrendeli az érmekezt dec. 10. határidővel, és a verde 1891. dec. 7-én feladja az érmekezt, a Kereskedelmi Minisztériumtól pedig Molnár alispán 1891. dec. 24-én kapja meg.²⁷

Tehát a Kereskedelmi Minisztériumtól kaptak 70 ezüst- és 70 bronzérmet.

A TKL. 1891. VIII. 22. számában arról ad hírt, hogy „Gr. Bethlen András földművelésügyi miniszter, a végrehajtó bizottság megkeresésére 25 darab ezüst- és 50 darab bronzérmet küld az I. és II. csoportban való kiosztásra”. Nyilván még ez az újabb 75 darab is kevésnek bizonyult, mert Bethlen Andrásához is újabb kéréssel

fordultak. Ezúttal arra hivatkozott Deschán és Strasser, hogy a méhészek igen jó eredményt mutattak fel és összesen 37 ezüst- és 52 bronzérem kellene.²⁸ Mint később kiderült, mégsem kellett annyi érem, mert az elszámolásból kitűnt: 32 darabot osztottak ki, egy elveszett és négyet visszaküldenek az ezüstökből, a bronzérmekből pedig (amelyből csak Bethlentől 52 darabot kaptak) 41-et osztottak ki és 11-et visszaküldtek a földművelési miniszterhez.²⁹

A kiállítás rendezői úgy gondolták, hogy a nagy sikerre való tekintettel aranyérmet is kellene osztani. A juryszabályzat megtárgyalására összehívott gyűlésen Ambrózy Béla, a Temes megyei GE. elnöke vetette fel az aranyérem osztásának gondolatát. Deschán alispán azt vetette ellene, hogy eddigi legmagasabb rangú érmet aranyból készíteni? Strasser kiállítási titkár viszont azonnal számolni kezdett, és pedig a kereskedelmi miniszter adott 50 állami ezüstöt és 70 állami bronzot, a földművelési miniszter adott 25 állami ezüstöt és 50 bronzot (úgy látszik, ekkor még a pótlólagos kérések nem kerültek a miniszterek elé), veressenek tehát 75 aranyat, 120 ezüstöt, 240 bronzot, mint kiállítási érmeteket, így 225 állami és 435 kiállítási érmet oszthatnak ki.³⁰ Mindenesetre tény, hogy források csak 25 aranyéremről adnak hírt. Az FM levéltár tanúsága szerint a Pénzügyminisztérium 25 aranyérmet rendelt a verdétől, mégpedig a MEZŐGAZDASÁG TERÉN SZERZETT ÉRDEM ELISMERÉSÉÜL körirattal. Aranyérték: 945 ft 66 kr, veretési díj: 15 ft (tehát meglevő tövel verték).³¹ A Pénzügyminisztérium 1892. II. 1-én rendelte meg és a verde 1892. IX. 30-án, 25 db 39 mm átmérőjű, egyenként 27,9 gr súlyú érmet küldött. Mint a verde írja: „ily nagy átmérővel és nagy domborodottsággal bíró érmeteket hat darab 10 frankos aranyértékben a törvényesen megállapított éremanyagból készíteni nem lehet, miért is azok a... kívánt súlynál nehezebbre készültek”.³² Erről az aranyéremről a kiállításon már nem volt szó. Vagy túl későn készült el ahhoz, hogy bárkit is megajándékozzanak, de az is lehet, hogy sem a Földművelési Minisztérium, sem a Kereskedelmi Minisztérium, sem a Pénzügyminisztérium nem volt hajlandó újabb ezer forintot áldozni erre a kiállításra és más alkalommal használták fel. Kétségtelenül nem valószínű bármely minisztériumnak olyan eljárása, hogy ígéretet tesz aranyéremre, de a veretés után megtagadja a kiállítástól, a levéltár anyaga viszont nagyon hiányos e korszakra és e ponton túl az aranyérmekről nincs több adatunk. Tény, hogy amit a kiállításon „kiállítási aranyként” osztottak, az nem arany volt és nem a verdeben készült.

A díjazási rangsorban a II. csoport a „kiállítási érme” voltak.

E: jobb oldalon fent szárnyas angyal, kezét egy üllőre támaszkodó férfi vállára teszi, mellette egy Hermes-sapkás férfi, kezében bot, előtte zubbonyos férfi ást szúr le maga elé. A háttérben fellobogózott épület. Szelvényben: ÉRDEM ÉREM.

H: sima szegély, körben: 1891. ÉVI. DÉLMAGY. IPAR- ÉS MEZŐGAZDASÁGI KIÁLLÍTÁS. TEMESVÁROTT, mezőben zárt babérkoszorú, a magyar korona, amelyből sugarak indulnak ki, alatta díszes kartus.

aranyozott bronz:	61 mm
ezüstözött bronz:	61 mm
bronz:	61 mm

A tervet Förk Ernő, temesvári születésű budapesti középiskolai tanár készítette, az érmet pedig Piffl Antal temesvári bádogos.³³

A kiállítás további II. rangú díjai a Temes megyei Gazdasági Egylet érmei, ezüstből és bronzból. Meglehetősen nehéz feladat azonosítani, hogy melyik típus került itt kiosztásra.

A Numizmatikai Közönyben³⁴ Huszár dr. által publikált Temes vármegyei GE érmekeket, adataik:

E: címer, KB jegy

H: ÉRDEMÉREM koszorúban

arany, átm.: 29 mm,

ezüst, átm.: 56 mm,

bronz, átm.: 75 mm.

Veretésük idejét pedig 1880-ra datálja, mégpedig a körmöci verde hivatalos listája alapján. Később Huszár dr. ismét ír ezekről az érmekekről,³⁵ egy adattal bővítve a témát: 29 mm-es bronzérmek is készültek.

Ezzel szemben az Éremtárban van egy 29 mm átmérőjű ezüstérem ebből a típusból, s ezt a publikációk nem említették.

E: sima szegély, körben: TEMESVÁRMEGYEI GAZDASÁGI EGYESÜLET, a mezőben gabonából és szőlőből koszorú, kissé homorú címerpajzs, egyszer vágott, fent hasított, bal oldalon hármashalom, korona, kettős kereszt, mellette 22 sáv, fölötte farkas (?) karmában kard, alul vár képe. Középen sávon J. II. M. T. (II. József, Mária Terézia monogramja.)

H: babér- és cserfakoszorú, mezőben: ÉRDEM/ÉREM, alatta KB jegy.

Ez az érem valószínűleg nem készülhetett az 1880. körüli szériával, mert akkor említette volna valamely forrás, hogy ezüst is készült 29 mm átmérővel. Az sem valószínű, hogy másutt csinálták, mint Körmöcön, hiszen szignálva van. Azt viszont fel lehet tételezni, hogy a már meglevő, különböző átmérőjű verőtövekkel ezúttal 29 mm átmérőjű ezüstöt verettek. Arról van néhány adat, hogy a verde 1892. aug. 21-én 200 bronzérmet küld az FM-nek azzal az ígérettel, hogy hamarosan küldi a többi százat is. Ugyanott található a temesvári Deschán 1892 májusában írt levele, amelyben sürgeti az érme-
ket, mondván: „... miután a kiállítás berekesztése óta közel 8 hónap elmúlt, s az odaitélt kitüntetések szétküldését nem eszközölhetjük.”³⁶

Az állami ezüstökön és bronzokon kívül tehát az FM más típusú érme-
ket is rendelt a kiállítás számára. Elképzelhető lenne, hogy nemcsak bronzok, hanem esetleg ezüstök is készültek erre az alkalomra. A díjazottak nevének és a díj minőségének felsorolásakor használt „gazdasági egyleti kisezüst” megfogalmazás talán valószínűvé teszi, hogy a 29 mm-es év nélküli érmet a temesvári díjakhoz soroljuk. A „gazdasági egyleti bronz” gyanánt kiosztott érem feltehetően az ugyancsak az 1880 körüli tővel vert és 75 mm átmérőjű érem, amelynek előlapján ugyancsak Temes megye címere, hátlapján pedig szintén az ÉRDEM/ÉREM szó olvasható. (Mindkét típus Gerl és Mayer műve.)

Az időszakos kertészeti kiállításon osztottak az előbbi három típuson kívül egy negyediket, az ún. „budapesti kertészeti egyesület arany, ezüst és bronzérmét”.³⁷

E: sima szegély, körben: ORSZÁGOS MAGYAR KERTÉSZETI EGYESÜLET BUDAPESTEN 1885, a mezőben egy álló és egy ülő, antik viseletbe öltözött nő, az álló alak babérkoszorút tart, lábainál gereblye, ásó, öntözőkanna, az ülő bőségszarut tart, amelyből virágok hajlanak ki. Lent JAUNER szignó.

H: szalaggal átfonva gyümölcsökből, virágokból, levelekből font koszorú.

Jauner műve.

Az általam ismert ezüst és bronz példány átmérője 41 mm, az ezüst súlya 27 gr. Valószínűleg csak egy verő készült, és az arany is 41 mm átmérőjű lehet. Az is valószínű, hogy ezt az érmet nem Magyarországon készítették, hanem Bécsben rendelték meg.³⁸ Először az 1885-ös budapesti általános időszakos virágkiállításon osztotta az ugyancsak ez évben megalakult Kertészeti Egyesület.

Még egy éremről kell megemlékezni, ami nem díj, hanem kifejezetten emlékérem volt.

E: sima szegély, körben: BELLUSI BAROSS GÁBOR M. KIR. KERESKED. MINISTER A KIÁLLÍTÁS VÉDNÖKE a mezőben Baross portréja szemből;

H: fent félkörben KIÁLLÍTÁSI EMLÉK TEMESVÁR 1891, alatta a temesvári iparcarnok képe. A szelvényben két keresztbe tett babérág.

Ez az érem füles és fületlen variációban készült. Átm: 33,5 mm, sárgaréz.³⁹

A kiállítás, úgy tűnik valóban sikeres volt. Nyitva tartását meghosszabbították okt. 4-ig. Az elszámolás szerint igen nagy látogatottsággal dicsekedhet: 277 273 volt a kiadott jegyek száma, és ez 63 500 ft bevételt jelentett.⁴⁰ A tiszta nyereség is számottevő volt, mert bár a költségvetésben a kiadásokra szánt összeget túllépték, de a végső elszámolásnál 10 639 ft tiszta többlet mutatkozott.⁴¹ Ez az összeg nem megvetendő akkor, amikor a többi általános kiállítás után kénytelenek voltak a rendezők ennél kevesebb haszonnal is megelégedni.

Ha megnézzük, kik nyerték el a magasabb díjakat, meg kell értenünk a kisiparosok és kiskgazdák távolmaradását a kiállításról.

A mezőgazdasági csoportban a nagy díszoklevelet Csekonics Endre zombolyai nagybirtokos, Ambrózy Béla Temes megyei gazdasági egyleti elnök és a Földművelésügyi Minisztérium kapta. Az állami ezüstérmét Mokry István birtokos, Dessewffy csanádi püspök és gróf Nákó Kálmán törökszentmiklósi birtokos kapta.

A kertészeti nagy díszoklevelet a temesvári kertész Mühle Vilmos, a bányászati nagy díszoklevelet az Osztrák-Magyar Vasúttársaság nyerte el. Az agyagipari csoportban a Herend RT és Zsolnay pécsi porcelángyára kapta a nagy díszoklevelet, az állami ezüstérmét pedig Fischer Vilmos kolozsvári porcelángyáros. A bádogosipari csoportban a nagy díszoklevelet Piffl Alajos temesvári bádogos nyerte, aki a kiállítási érmekeket is készítette.

A gép- és szerszámipari csoport díszoklevelét a budapesti Ganz gyár és Kühne mosoni gépgyáros nyerte el.

Ha a kiállítások kiegyezés utáni történetét vizsgáljuk, szinte ugyanazok a nevek fordulnak elő a megdicsérték és jutalmazottak között, s egy-egy gyár vagy cég története is kibontakozik előttünk a nyert díjak és elismerések nyomán — mint pl. a Vidats, a Röck, a Ganz, a Klassohn, a Thék, a Knopp és Steiner cégé.

Természetes, hogy a nagy gyár inkább megfelelt azoknak a szempontoknak, amelyek alapján a zsüri a kiállított tárgyakat elbírált. Csak a gyáros képes 4—5 évenként új eljárást bevezetni, csak a nagy tömegben való termelés lehet olcsó, de nyilvánvalóan

kedvét szegi a kisiparosnak, ha mindig meg kell elégednie a másod-, harmadrangú díjakkal és mindig a gyáros nyeri el az elsőrendűeket.

Az állami ezüstérmek közül harmincat temesvári gyáros kapott, 15-öt pesti, a többin brassói, eperjesi, resicai, pozsonyi, aradi cégek osztottak.

Az állami bronzok már sokkal szóródottabban oszlottak meg. 16—17 város lakója és többnyire kisiparos és kiskereskedő volt a díjazottak között.

A nyertesek nevét rendszeresen közölte a sajtó, de a helyesbítések és a helyesbítések helyesbítése szinte lehetetlenné teszi a nyertesek listájának pontos felmérését.

A kiállítás lényegében elérte kitűzött célját, bemutatta a délvidék mezőgazdaságát és iparát, felkeltette az ország, sőt a külföld iparosainak érdeklődését is. Lezárta a kiállítások sorozatát, mert mint Baross kereskedelemügyi miniszter közölte a temesváriakkal a megnyitás napján, ez volt az utolsó nagyszabású kiállítás, a továbbiakban a millenniumi kiállításra koncentrálják az erőforrásokat.

JEGYZETEK:

1. *Maday Izidor*: A világkiállítások. Bp. 1872. 7. old.
2. *Gelléri Mór*: A kiállítások története, fejlődése és jövőbeni rendszeresítése. Bp. 1885. 9. old.
3. *Maday I.*: i. m. 8. old.
4. Torontál, 1890. V. 11.
5. Délmagyarországi Közlöny, 1891. II. 14. (a továbbiakban: D. K.)
6. Torontálmegyei Gazdasági Egylet Értesítője. 1890. december.
7. D. K. 1891. IV. 7.
8. D. K. 1891. II. 18.
9. D. K. 1891. IV. 21.
10. D. K. 1891. V. 30.
11. D. K. 1891. VII. 17.
12. D. K. 1891. VII. 7.
13. D. K. 1891. VII. 3.
14. D. K. 1891. VII. 22.
15. D. K. 1891. VII. 19.
16. D. K. 1891. VII. 20.
17. Temesmegyei Kiállítási Közlemények III. 28. (a továbbiakban: T. K. K.).
18. D. K. 1891. IX. 13.
19. D. K. 1891. IX. 13.
20. T. K. K. VI. 20.

21. T. K. K. V. 17.
22. T. K. K. VII. 28.
23. *Dr. Huszár Lajos*: A Kőrmöcbányán 1872—1899. években vert érmek mesterei. Numizmatikai Közlöny, 1957—58. 59. old. 9. szám.
24. Országos Levéltár, Kereskedelemügyi Minisztérium Iratai 1891—5—29769 (a továbbiakban: OL. Ker. Min.).
25. *Dr. Huszár Lajos*: i. m. 6. szám.; *Dr. Huszár Lajos*: Mayer Elek éremvéső művei. Művészettörténeti Értesítő, 1960/3. 21. sz.; *Berkeszi István*: Temesvár emlékérméi és szükségpénzei. Temesvár, 1908. 20. old. 42. sz.; *Dr. Huszár Lajos*: Kőrmöcbányán 1868—1912. években vert érmek jegyzéke. Numizmatikai Közlöny, 1949—50. 51. old. 21. szám.
26. OL. Ker. Min. 1891—5—48444.
27. OL. Ker. Min. 1891—5—71306.
28. Országos Levéltár Földművelésügyi Minisztérium Általános Iratai, 12085—11—19670 (a továbbiakban: OL. F. M. Ált.).
29. OL. F. M. Ált. 12085—11—19670.
30. D. K. 1891. VIII. 28.
31. OL. F. M. Ált. 12085—11—19670.
32. OL. F. M. Ált. 12085—10—1434.
33. *Berkeszi*: i. m. 20. old. 41. szám; Mittheilungen des Clubs der Münz- und Medaillenfreunde in Wien, 1891. 166. old. 232. szám.
34. *Dr. Huszár Lajos*: i. m. Numizmatikai Közlöny, 1949—50. 52. old. 10. sz.
35. *Dr. Huszár Lajos*: i. m. Numizmatikai Közlöny, 1957—58. 60. old. 19. sz.
36. OL. F. M. Ált. 12085—11—19670.
37. T. K. K. 1891. IX. 20.
38. *Dr. Gohl Ödön*: Budapest Újabb Emlékérméi. Bp. 1905. 247. sz.
39. *Berkeszi*: i. m. 19. old. 39. sz.; Sammlung Horský. Árverési Katalógus (Hess cégnél, 1910.) 7189. sz.
40. D. K. X. 3.
41. OL. Ker. Min. 1891—5—29769.

*

Gyakrabban használt rövidítések:

G. E.	— Gazdasági Egylet
FIK	— Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium.
GE. Ért.	— Gazdasági Egylet Értesítője.
FM	— Földművelésügyi Minisztérium.

Die Temesvárer Ausstellung im Jahre 1891 und ihre Medaillen

Die Bedeutung der Wirtschaftsausstellungen wird durch die Verbreitung der Marktwirtschaft gesteigert. Die erste Ausstellung in Ungarn wurde im Jahre 1830 vom Ungarischen Wirtschaftsverein veranstaltet. Diese Initiative führte man stetig fort. Der Industrie-Verein veranstaltete im Jahre 1842 eine Industrie-Ausstellung, die von nun an bis 1848 jedes dritte Jahr stattgefunden hat.

Die erste, im wahren Sinne des Wortes das ganze Land umfassende Wirtschaftsausstellung wurde in Kecskemét im Jahre 1872 eröffnet.

Die fünfte in der Reihe der Landesausstellungen ist die Allgemeine Landeswirtschafts-Ausstellung in Temesvár (Timisoara, RSR) vom Jahre 1891.

Die Organisation der Ausstellung begann 1890, die Spesen der Veranstaltung betrugen 60 000 Forint. Diese Summe kam grösstenteils aus öffentlichen Gaben zusammen.

Das Organisationskomitee war mit dem Besuch zufrieden, unter den Besuchern befand sich der König mit sämtlichen Ministern.

Nach Ablauf der wichtigsten Besuche begann die Arbeit der Jurys, das Zusprechen der Preise.

Die Verfasserin beschreibt die einzelnen Auszeichnungsmedaillen, befasst sich aber mit deren kunstgeschichtlicher Analyse nicht. Die Abhandlung beschäftigt sich mit den Geschehen der Organisation der Ausstellung und der Verfertigung der einzelnen Medaillen.

Der höchste Preis war das grosse Ehrendiplom. Die Prägungskosten der in der Münze von Körmöc (Kremnitz, Kremnica, CSSR) verfertigten Staatlichen Silber-, und Bronzemedailles sind von den Ministerien für Landwirtschaft und Handel bezahlt worden.

Die Gold-, Silber-, Bronze-Ausstellungsmedaillen wurden vom Temesvárer Klempnermeister Piffl verfertigt.

Auch die grossen und kleinen Silber- und Bronzemedailles des Wirtschaftsvereines wurden in Körmöc geprägt.

Die Vielfalt der Preise ermöglichte die Belohnung einer reichen Zahl der Ausstellenden. Die Presse beurteilte die Ausstellung als eine erfolgreiche Veranstaltung.

In den folgenden Jahren fanden keine grossangelegten wirtschaftlichen Landesausstellungen statt, da die Konzentration aller Kräfte für die Millenueumsausstellung und Festlichkeiten nötig war.